

West Bengal State University
B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2012

PART - III

SANSKRIT — GENERAL
Paper - IV
(NEW AND OLD SYLLABUS)

Duration : 3 Hours]

[Full Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

(NEW SYLLABUS)

UNIT - I

(Marks : 25)

1. Define and illustrate any *three* of the following Alamkāras : 3 × 5 = 15

নীচের যেকোনো তিনটি অলঙ্কারের লক্ষণ এবং উদাহরণ দিন :

i) অপহৃত্তি:

ii) উত্প্রেক্ষা

iii) রূপকম্

iv) বিশেষোক্তি:

v) অর্থান্তরন্যাস: ।

2. Determine the figure of speech of any *two* of the following verses : 2 × 5 = 10

নীচের যেকোনো দুটি শ্লোকের অলঙ্কার বিচার করুন :

i) চকিতহরিণলোললোচনায়া:

ক্লুধি तरुणारुणतारहारिकान्ति: ।

सरसिजमिदमाननं च तस्या:

सममिति चेतसि सम्पदं विधत्ते ॥

- ii) ऋ सूर्यप्रभवो वंशः ऋ चाल्पविषया मतिः ।
तितीर्षर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम् ॥
- iii) त्वयि दृष्ट एव तस्या निर्वाति मनो मनोभवज्वलितम् ।
आलोके हि हिमांशोर्विकसति कुसुमं कुमुद्वत्याः ॥
- iv) कुसुमितलताभिरहताऽप्यधत्त रुजमलिकुलैरदष्टाऽपि ।
परिवर्तते स्म नलिनी लहरीभिरलोलिताऽप्यधूर्णत सा ॥

UNIT - II

(Marks : 35)

Answer any *one* of the following questions :

12

নিম্নলিখিত যেকোনো একটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

- i) Who was Vidura ? What special traits of his character are revealed in his speech with Dhṛtarāṣṭra ?

বিদুর কে ছিলেন ? ধৃতরাষ্ট্রের প্রতি বিদুরের উক্তিতে বক্তার কী কী চারিত্রিক বৈশিষ্ট্য পরিলক্ষিত হয় ?

- ii) Describe in your own words the main characteristic features of a পণ্ডিতব্যক্তি as stated by Vidura.

বিদুর কথিত পণ্ডিত ব্যক্তির মুখ্য লক্ষণগুলি নিজের ভাষায় বিবৃত করুন ।

Explain any *one* of the following verses :

8

নীচের যেকোনো একটি শ্লোকের ব্যাখ্যা করুন :

- i) द्वाविमौ ग्रसते भूमिः सर्पा विलशयानिव ।
राजानं चाविरोद्धारं ब्राह्मणञ्चाप्रवासिनम् ॥
- ii) यस্য সংসারিণী প্রজা ধর্মার্থাবনুवर्तते ।
कामादर्थं वृणीते यः स वै पण्डित उच्यते ॥

OR / অথবা

Translate into Bengali or English any *two* of the following verses.:

2 × 4 = 8

যেকোনো দুটি শ্লোক বাংলা বা ইংরাজীতে অনুবাদ করুন :

- i) पञ्चेन्द्रियस्य मर्त्यस्य छिद्रञ्छेदेकमिन्द्रियम् ।
ततोऽस्य स्रवति प्रज्ञा दृतेः पात्रादिवोदकम् ॥

- ii) निषेवते प्रशस्तानि निन्दितानि न सेवते ।
अनास्तिकः श्रद्धधान एतत् पण्डितलक्षणम् ॥
- iii) अतृणे पतितो वह्निः स्वयमेवोपशाम्यति ।
अक्षमावान् परं दोषैरात्मानञ्चैव योजयेत् ॥
- iv) एकः पापानि कुरुते फलं भुङ्क्ते महाजनः ।
भोक्तारो विप्रमुच्यन्ते कर्ता दोषेण लिप्यते ॥

5. Answer any *five* of the following questions :

5 × 3 = 15

নীচের যেকোনো পাঁচটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

- i) What is the meaning of the word 'महाभारत' ? To which section of literary composition does the महाभारत belong ?
'महाभारत' शब्दের অর্থ কী ? महाभारत साहित्यरचনার কোন্ বিভাগের অন্তর্গত ?
- ii) What according to Vidura, are the three doors to hell and why ?
বিদুরের মতে নরকের তিনটি দ্বার কোনগুলি এবং কেন ?
- iii) What according to Vidura, are the six kinds of pleasures in this world ?
বিদুরের মতে জীবলোকের ষড়বিধ সুখ কী কী ?
- iv) What according to Vidura, are the six qualities, a person should never forsake ?
বিদুরের মতে কোন্ ছয়টি গুণ মানুষের কখনো পরিত্যাগ করা উচিত নয় ?
- v) What do you mean by 'मन्त्रविप्लव' ? What is its result ?
'মন্ত্রবিপ্লব' কথার অর্থ কী ? এর পরিণাম কী ?
- vi) What are the seven vices, a king should avoid ?
রাজার পক্ষে বর্জনীয় সাতটি দোষ কী কী ?
- vii) 'द्वाविमौ पुरुषौ राजन् स्वर्गस्योपरि तिष्ठतः' —
Who said this and to whom ? Who are these two types of Puruṣas referred to here ?
'द्वाविमौ पुरुषौ राजन् स्वर्गस्योपरि तिष्ठतः' —
কে, কাকে এই কথা বলেছেন ? এই দুই প্রকার পুরুষ কারা ?

UNIT - III

(Marks : 25)

Answer any one of the following questions :

15

নীচের যেকোনো একটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

a) Write an exhaustive note on 'त्रिमुनि व्याकरणम्'.

'त्रिमुनि व्याकरण' বিষয়ে বিস্তৃত আলোচনা করুন ।

b) What is the meaning of the word 'छन्दस्' ? Discuss briefly in this connection the works related to छन्दस् .

'छन्दस्' শব্দের অর্থ কী ? প্রসঙ্গতঃ ছন্দোবিষয়ক গ্রন্থগুলি সম্পর্কে সংক্ষেপে আলোচনা করুন ।

c) Give an account of any two works on Astronomy in Sanskrit.

সংস্কৃত ভাষায় রচিত জ্যোতির্বিজ্ঞান বিষয়ক যেকোনো দুটি গ্রন্থ সম্বন্ধে আলোচনা করুন ।

Write short notes on any two of the following :

2 × 5 = 10

যেকোনো দুটি বিষয়ের ওপর সংক্ষিপ্ত টীকা লিখুন :

i) अमरकोषः

ii) अभिनयदर्पणः

iii) सुश्रुतसंहिता

iv) सङ्गीतरत्नाकरः

v) शुक्रनीतिसारः ।

UNIT - IV

(Marks : 15)

Write a paragraph in Sanskrit on any one of the following topics :

15

নিম্নোক্ত যেকোনো একটি বিষয়ে সংস্কৃত ভাষায় অনুচ্ছেদ রচনা করুন :

i) विवेकानन्दस्य जन्मसार्धशतवर्षोद्‌यापनम्

ii) आधुनिक जीवने विज्ञानम्

iii) जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ।

(OLD SYLLABUS)

UNIT - I

(Marks : 30)

1. Define and illustrate any *three* of the following Alamkaras : 3 × 5 = 15

নীচের যেকোনো তিনটি অলঙ্কারের লক্ষণ এবং উদাহরণ দিন :

- i) বিभावনা
- ii) অনুপ্রাস:
- iii) অর্থান্তরন্যাস:
- iv) উত্প্রেক্ষা
- v) অপহৃত্তি: ।

2. Determine the figure of speech of any *three* of the following verses : 3 × 5 = 15

নীচের যেকোনো তিনটি শ্লোকের অলঙ্কার বিচার করুন :

- i) नवपलाशपलाशवनं पुरः स्फुटपरागपरागतपङ्कजम् ।
मृदुलतान्तलतान्तमलोकयत् स सुरभिं सुरभिं सुमनोहरैः ॥
- ii) सैषा स्थली यत्र विचिन्वता त्वां भ्रष्टं मया नूपुरमेकमूर्व्याम् ।
अदृश्यत त्वच्चरणारविन्दविश्लेषदुःखादिव बद्धमौनम् ॥
- iii) अविदितगुणापि सत्कविभणितिः कर्णेषु वमति मधुधाराम् ।
अनधिगतपरिमला हि हरति दृशं मालतीमाला ॥
- iv) इदं किलाव्याजमनोहरं वपुस्तपः क्षमं साधयितुं य इच्छति ।
ध्रुवं स नीलोत्पलपत्रधारया शमीलतां छेतुमृषिर्व्यवस्यति ॥
- v) पद्मोदयदिनाधीशः सदागतिसमीरणः ।
भूभृदावलिदम्भोलिरेक एव भवान् भुवि ॥

UNIT - II

(Marks : 35)

3. Answer any one of the following questions :

1 × 9 = 9

নিম্নলিখিত যেকোনো একটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

i) Describe in your own language the main features of a পণ্ডিতব্যক্তি as stated by Vidura.

বিদুর-কথিত পণ্ডিতব্যক্তির মুখ্য লক্ষণগুলি নিজের ভাষায় বিবৃত করুন ।

ii) Narrate in brief the duties and responsibilities of a king as stated by Vidura.

বিদুর-কথিত রাজার দায়িত্ব ও কর্তব্যসমূহ সংক্ষেপে বর্ণনা করুন ।

4. Explain any one of the following verses :

1 × 8 = 8

নিচের যেকোনো একটি শ্লোকের ব্যাখ্যা করুন :

i) यस्य संसारिणी प्रज्ञा धर्मार्थानुवर्तते ।

कामादर्थं वृणीते यः स वै पण्डित उच्यते ॥

ii) द्वावम्भसि निवेष्टव्यौ गले बद्ध्वा दृढां शिलाम् ।

धनवन्तमदातारं दरिद्रञ्चातपस्विनम् ॥

OR / অথবা

Translate into Bengali or English any two of the following verses :

2 × 4 = 8

যেকোনো দুটি শ্লোক বাংলা বা ইংরাজীতে অনুবাদ করুন :

i) निषेवते प्रशास्तानि निन्दितानि न सेवते ।

अनास्तिकः प्रहृधान एतत् पण्डितलक्षणम् ॥

ii) एकः पापानि कुरुते फलं भुङ्क्ते महाजनः ।

भोक्तारो विप्रमुच्यन्ते कर्ता दोषेण लिप्यते ॥

iii) अतृणे पतितो वह्निः स्वयमेवोपशाम्यति ।

अक्षमावान् परं दोषैरात्मानञ्चैव योजयेत् ॥

iv) भक्तञ्च भजमानञ्च तवास्मीति च वादिनम् ।

त्रीनेतान् शरणं प्राप्तान् विषमेऽपि न सन्त्यजेत् ॥

5. Answer any six of the following questions :

6 × 3 = 18

নীচের যেকোনো ছয়টি প্রশ্নের উত্তর দিন :

i) How many Parvans are there in Mahābhārata ? Write their names.

মহাভারতের কয়টি পর্ব ? সেগুলির নাম লিখুন ।

ii) What according to Vidura, are the three doors to hell and why ?

বিদুরের মতে নরকের দ্বার কোন্ তিনটি এবং কেন ?

iii) What are the six vices an aspiring person should avoid ?

উন্নতিকামী ব্যক্তির কোন্ ছয়টি দোষ ত্যাগ করা উচিত ?

iv) What do you mean by 'মন্ত্রবিপ্লব:' ? What is its result ?

'মন্ত্রবিপ্লব' কথার অর্থ কী ? এর পরিণাম কী ?

v) What according to Vidura, are the characteristics of a 'মূঢ়তম' person ?

বিদুরের মতে মূঢ়তম ব্যক্তির লক্ষণগুলি কী কী ?

vi) What according to Vidura, are the six kinds of pleasure in this world ?

বিদুরের মতে জীবলোকের ষড়বিধ সুখ কী কী ?

vii) Who according to Vidura, are the six types of persons always happy ?

বিদুরের মতে নিত্যসুখী ছয়প্রকার ব্যক্তি কারা ?

viii) 'एकमेवाद्वितीयं यत्तद्राजन् ! नावबुध्यसे' —

What is the implication of the sentence ?

'एकमेवाद्वितीयं यत्तद्राजन् ! नावबुध्यसे' — বাক্যটির তাৎপর্য কী ?

UNIT - III

(Marks : 25)

Answer any one of the following questions :

15

নিম্নের যেকোনো একটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

i) What is the meaning of the word 'छन्दस्' ? Discuss briefly in this connection the works related to छन्दस् .

'छन्दस्' শব্দের অর্থ কী ? প্রসঙ্গতঃ ছন্দোবিষয়ক গ্রন্থগুলি সম্পর্কে আলোচনা করুন ।

ii) Write an exhaustive note on 'त्रिमुनि व्याकरणम्'.

'ত্রিমুনি ব্যাকরণ' বিষয়ে বিস্তৃত আলোচনা করুন ।

iii) In which Sanskrit text is the Theory of the rotation of earth propounded ? Give a brief account of the book and the author.

পৃথিবীর ঘূর্ণনবিষয়ক মতবাদ কোন্ সংস্কৃত গ্রন্থে প্রবর্তিত হয়েছে ? ঐ গ্রন্থ এবং গ্রন্থ রচয়িতা সম্বন্ধে সংক্ষেপে আলোচনা করুন ।

7. Write short notes on any two of the following :

2 × 5 = 10

যেকোনো দুটি বিষয়ের ওপর সংক্ষিপ্ত টীকা লিখুন :

i) निरुक्तम्

ii) सङ्गीतदामोदरः

iii) अभिनयदर्पणः

iv) शुक्रनीतिसारः

v) नागार्जुनः ।

UNIT - IV

(Marks : 10)

8. Write a paragraph in Sanskrit on any one of the following topics :

10

নিম্নোক্ত কোনো একটি বিষয়ে সংস্কৃত ভাষায় একটি অনুচ্ছেদ রচনা করুন :

i) परिवेशदूषणं तत्प्रतीकारश्च.

ii) विवेकानन्दस्य जन्मसार्धशतवर्षोद्घाटनम्

iii) संस्कृतभाषायाः उपयोगः ।